Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

gazeta_zaman

ЗАМАН

Геуюрге кюн, байрым ай (февраль), 8, 2022 жыл

№ 13 (21058)

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ — ВРЕМЯ — ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПАРЛАМЕНТ

Законопроект кемчиликни кетериуге бурулупду

КъМР-ни Парламентини депутатлары федерал законну проектин хазырлап, аны Къырал Думаны къарарууна бергендиле.

Физкультура, спорт эм туризм комитетни башчысы **Арсен Барагунов** ангылатханыча, Россейни административ бузукълукъланы кодексине жангы статья хазырланнганды. Анда сёз туристлени къоркъуусузлукъларын жалчытыуну юсюнден барады.

Законопроектни авторлары туристле саулукъларына, жашауларына къоркъуулу къыйын маршрутну сайлагъан кезиуде, аны юсюнден жууаплы органлагъа белгили этмегенле жууаплы болмагъанларына эс буруп, бу праволу кемчиликлени кетерирге кереклисин белгилейдиле. Алай бла парламентарийле тау жерлеге, дорбунлагъа, суу объектлеге атланнганларыны юсюнден РФ-ни МЧС-ини жер-жерли бёлюмюне белгили этмеген турист къауумланы жууапха тартыргъа кереклисин айтадыла.

Орта эсеп бла бир жылгъа 40 мингден аслам альпинист КъМР-де орналгъан таулагъа ёрлеу къурагъанлары, алай аны юсюнден къутхарыучулагъа жартысы тенгли бири белгили этгенлери жарсытады депутатланы. Бир тюрлю къаугъалы иш болса, альпинистле жашауларына къоркъуулу болумгъа тюшселе, алагъа болушлукъгъа терк жетерге къыйынды. Аны бла бирге излеу-къутхарыу жумушлагъа ахча къоранчла да этиледиле.

Республиканы депутатлары быллай кемчиликлеге башха регионла да тюбегенлерин белгилегендиле. Сёзге, Краснодар крайда 2019-2021 жыллада къутхарыучула 158 излеу жумушла бардыргъандыла, туристлени 138 къауум жашауларына, саулукъларына къоркъуулу маршрутха атланнганларыны юсюнден жууаплы органлагъа белгили этмегендиле. Неда Камчатка крайда бу кезиуде 35 къаугъалы иш болгъанды. Аланы кезиуюнде 73 адам ачыгъандыла. Жарсыугъа, 16 инсанны къутхарыргъа онг болмагъанды, ол санда 1 сабийни да.

Къабарты-Малкъарны юсюнден айтханда, юч жылны ичинде эсепге турмагъан турист къауумланы табийгъат болумдан къутхарыу бла байламлы 15 операция бардырылгъанды.

Кертиди, быллай оноу таугъа ёрлеуню къурауда низамны тохташдырыргъа себеплик этерикди. Сёзге, РФ-ни МЧС-ини КъМР-де Баш управлениясыны таматасы **Михаил Надежин** былтыр декабрьде Правительстовну юйюнде бардырылгъан кенгешде белгили этгенича, 2021 жылда «Эльбрус» бийик-тау излеу-къутхарыу отрядны келечилери 167 операция бардыргъандыла, аланы кезиулеринде 199 адамгъа болушлукъ этилгенди.

Былтыр 23 сентябрьде Элбрусда болгъан къыйынлыгъ а барыбызны да эсибиздеди. Минги таугъа чыкъгъан къауумдан 14 адам къутхарылгъан эди, алай, жарсыугъа, 5 альпинист жоюлгъандыла. Къутхарыучулагъа къыйын табийгъат болумда ишлерге тюшгенди.

КъМР-ни Парламентини депутатлары хазырлагъан законопроект а низамны къатыландырыргъа, ачыгъанланы эмда къоранчланы азайтыугъа бурулупду.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Игилендириу

Нальчикде орамны тапландырадыла

Белгилисича, Къабарты-Малкъар Республика къуралгъанлы 100-жыллыгъына жораланып, талай социал магъаналы иш бардырыллыкъды. Аны чеклеринде Нальчикде Къулийланы Къайсын атлы проспектге да ремонт этип башлагъандыла. Бусагъатда подряд организацияны келечилери жолну кенгертир мурат бла бордюрланы къобарадыла эм башха жумушланы тамамлап кюрешедиле.

Ишлени кезиуюнде жол мардалагъа келиширча боллукъду. Жаяу жолчукълагъа плитка салынырыкъды, ток ызла, улоу тохтагъан комплексле жангыртыллыкъдыла эм тёгерек-баш айбатландырыллыкъды.

Аны бла бирге Къулий улу проспект Шортанов атлы орамгъа къошулгъан жер да тапландырыллыкъды. Графикге кёре, объект саулай быйыл август айгъа битерикди.

Экономика

Инвестицияланы четени кёбейгенди

Къабарты-Малкъарда жарашдырыучу промышленность, къурулуш, туризм, агропромышленный комплекс эм экономиканы информациялы технологияла бла энергетика дегенча магъаналы бёлюмлери бла байламлы 27 къыйматлы проект бардырыллыкъды. Алагъа саулай 200 миллиард сом чакълы бёлюнюрюкдю.

КъМР-ни экономиканы айнытыу министри Рахайланы Борис айтханнга кёре, «Эльбрус» тау-лыжа курортну айнытырча инвестициялы проект къабыл этилгенди. Аны чеклеринде талай жылны ичинде "Кавказ.РФ" биригиу курортну инфраструктурасына 15,5 миллиард сом къоратырыкъды.

Къурулушну юсюнден айтханда, къыйматлы проектлеге Нальчикде "Мэй" бла "Восточный" микрорайонланы санаргъа боллукъду. Къыралны болушлугъу бла инвестор 1,3 миллион квадрат метрде тынгылы жашау журтла саллыкъды. Ол санда инженер объектле, сабий садла, школла, спорт эм маданият объектле да ишленирикдиле.

Промышленность бла эл мюлк

Агропромышленный комплексде да белгиленнген инвестициялы проектлени бир къауму жашауда бардырыладыла. Ол санда Чегемде жюз гектарда 18,4 миллиард сом багъасына теплицаланы къурулушу башланнганды. Ол 2024 жылгъа битерикди. Комплекс ишлеп башласа, жылгъа томатладан 49 220 тонна берликди. Аны бла бирге 1,5 адамгъа ишчи жерле да къураллыкъдыла.

Промышленностьну юсюнден айтханда, жуукъ заманда Тырныауузда вольфрам-молибден къазгъан предприятие жангыртыллыкъды. Проектни багъасы 25 миллиард сомгъа жетеди. Анда 700 адам урунурукъду. Объект 2024 жылда ишлеп башларча болургъа керекди.

Андан сора да, IT-парк къураллыкъды. Аны магъанасы къыйматлы проектлени бардырыргъа болушургъа эм специалистлени хазырларгъады. Ол инвесторланы эм "Кавказ.РФ" биригиуню кючю бла ишленирикди. Сагъынылгъан проектле ишлеп башласала, жыйылгъан налогладан тюрлю-тюрлю бюджетлеге аслам файда тюшерикди. Эм игиси уа – аслам адам иш къоллу болаллыкъды.

Бизнес бла кюрешгенлеге республикада тап болум къуралгъаныны себебинден 2019-2021 жыллада 10,8 миллиард сомну тутхан 29 уллу социал-экономика магъаналы инвестиция проектни бардырыргъа онг табылгъанды. Аланы тамамлауда предпринимательле къыралдан болушлукъну да тири хайырланадыла.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман хазырлагъанды.

ОЛИМПИАДАНЫ ДНЕВНИГИ

Майдалланы санына къошулады

Пекинде къыш Олимпиаданы биринчи эришиу кюню россейли спортчулагъа артыкъ хайырлы болмагъанды – эки майдал эм даулаш бла бошалгъанды. Экинчи жер бла лыжачыла къуурандыргъандыла. Майдалланы биринчи комплекти ючюн тиширыула 15-километрлик скиатлонда (трассаны жартысы классика учууда, экинчи жартысы уа – конькиледе) сынашхандыла. Россейни жыйымдыкъ командасы ючюн Наталья Непряева, Татьяна Сорина, Юлия Ступак бла Анастасия Рыгалина чыкъгъандыла. Алай старт тюз да башланнганлай, алгъа норвегиялы Тереза Йохауг ычхыннганды, ол «алтынны» аллыгъы алайда да белгили болгъанды.

Кюмюш бла доммакъ майдалла уа кимлеге жетериклери ахырына дери белгисизлей къалгъанды. Непряева классикада 7-8-чи жерледе эди, алай конькилеге кёчгенлей, ол терклигин ёсдюрюп башлагъанды, аны къой, биринчи жерни алгъан Йохаугдан артха жангыз да 30,2 такъыйкъагъа къалгъанды.

Ючюнчю жерде австралиячы Тереза Штадлобер орналгъанды, башха спортчуларыбыз саугъалы жерлени алалмагъандыла. Бу эришиуден сора Юлия Ступак спорт карьерасын бошаргъа окъуна сюйгенин билдиргенди.

Экинчи майдал биатлонда къатыш эстафетадан тюшгенди – биринчи эки кезиуню тиширыула чапхандыла, къалгъан экисин а – эр кишиле. Къыралыбызны къауумуна Ульяна Нигматуллина, Кристина Резцова, Александр Логинов бла Эдуард Латыпов киргендиле. Тиширыуларыбыз бу жол чабыуда иги да артха къалгъандыла, атдырыуда уа кеслерин бютюнда осал кёргюзтгендиле. Эстафета эр кишилеге кёчгенде, алчыла бла арабыз бир минутдан кёпге созулгъанды, аллай эсеп бла уа жангызда жетинчи жерге ышаныргъа боллукъ эди. Алай спорт эришиулени энчиликлеринден бири – сакъламай тургъанлай келген хорламладыла.

Ючюнчю кезиуде Александр Логинов командабызгъа уллу себеплик этгенди, атдырыуну да биринчи бошагъанды. Былайда башхала жаздырып атдыргъанлары да бизге тап тюшгенди. Финишге жетгенде, Латыпов ючюнчю болгъанды, алай бла бизге «доммакъ» жетгенди. Шорт-трекде уа россейлиле эстафетаны ётдюрюуде жангылгъанларыны, аны хатасы къытайлылагъа да жетгени ючюн даулаш чыкъгъанды. Эсеп: россейлилеге – дисквалификация, къытайлылагъа – биринчи жер.

Трамплинден секириуде атлетлерибиз кючлюлени санына хазна кирмеучюдюле, бу тёре быйылгъы оюнлада да бузулмагъанды.

Хоккейде АБШ-ны хорлауну магъанасы, айхайда, уллуду. Эр киши командаланы араларында эсепле тюрлене-тюрлене турсала да, тиширыуларыбыз а биринчи периодда 0:1, экинчисинде уа 0:5 эсеп бла къытдырып, финалгъа чыгъалмагъандыла.

Алай бла Олимпиаданы биринчи кюнюнде майдал эсепде алчы жерге эки «алтыны» бла Норвегия чыкъгъанды. Бирер «алтынны» Словения, Къытай, Нидерланды бла Швеция къытхандыла, Россей а сегизинчи жерни алгъанды. Алай ыйых кюн бу кёрюмдюле терк тюрленнгендиле.

Оюнланы экинчи кюнюнде спортчула майдалланы алты комплекти ючюн эришгендиле, россейлиле, бир алтын, экишер кюмюш эм доммакъ майдалла къытып, битеукоманда эсепде ючюнчю жерге кётюрюлгендиле. Биринчи алтын майдалны скиатлонда Александр Большунов къытханды, эстафета башланнганда, жыгъылгъанына да къарамай, ол башха спортчуланы озалгъанды. «Олимпиаданы «алтыны» къолумда болгъанын сезгенде, ахыр кругга чыкъгъанымда кёз жашларым келген эдиле. Аны ючюн спортчула къаллай бир жылны аямай кюрешедиле. Къытайгъа бла Пекиннге бу муратым толгъаны ючюн жюрек ыразылыгъымы билдиреме», - дегенди Большунов эришиуден сора.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Шартла

Къышдан жунчумай чыгъарча

Район администрацияла кёргюзтген шартлагъа кёре, быйыл мюлклени барысында да 307 минг чакълы мал къышлайды. Эсеплеге кёре, бир ийнекге неда тууаргъа 30 центнер аш хазырланнганды. Ол зоотехния мардалагъа келишеди. Аны юсюнден бизге КъМР-ни Эл мюлк министерствосуну пресс-службасындан билдиргендиле.

Ведомствону таматасы Хасан Сижажев айтханнга кёре, баш борчладан бири – малла къышдан жунчумай чыгъарча этиудю. Аны эсге алып, мюлкле мал ашланы битеу тюрлюлеринден да жетерча хазырлагъандыла.

Малчылыкъны юсюнден айтханда, Черек район ол жаны бла не заманда да ахшы жетишимли болуп келеди. Бюгюнлюкде да тау элледе аны бла кюрешгенле аз тюйюлдюле. Былтыр тууар этден (союлмагъан ауурлукъда) 10 888 тонна сатылгъанды. Сютден да 63 407 тонна сауулгъанды. Ол буруннгу жылдан 1 808 эм 2527 тоннагъа кёпдю.

Шёндю тууарланы саны 33 501-ге жетеди эм къойла бла эчкиле да 128 189 боладыла. Эки къауумда да 657 эм 2514 ёсюм эсленеди. Юй къанатлыладан 141 270 чакълы барды, ол да 2770-ге кёпдю.

Битимчилик жаны бла да иги жанына тюрлениуле эсленедиле. Сёз ючюн, мирзеуден бла къудорудан - 23547,15, картофдан - 5902, тахта кёгетледен 3775,41 тонна эм жау битимледен да 1011,84 центнер алыннганды.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

КЕНГЕШ

Суу бла жалчытыугъа – аслам эс

Кёп болмай Май районну администрациясыны башчысы Татьяна Саенко бардырып кенгеш болгъанды. Анда тамамланнган эм этилирге тийишли ишле сюзюлгендиле. Ол санда суу бла жалчытыу, элледе болумну тапландырыу, санитар мардалагъа келиширча этиу, жол мюлкню игилендириу эм башхала. Аны юсюнден бизге муниципалитетни администрациясыны пресс-службасындан билдиргендиле.

- Жети муниципалитет бла жерлерин кадастр учётха тюшюрюча техника документацияларын жарашдырыргъа келишим этилгенди. Анга кёре суу бла жалчытхан 124 объект регистрацияны ётерикдиле.

Аны бла бирге Май районну инженер сетьлери иги да тозурагъандыла, алагъа тынгылы ремонт этерге неда алышыргъа керекди,- деп билдиргенди районну администрациясыны башчысыны орунбасары Кирилл Кожухов.

Бюгюнлюкде таза суу бла жалчытырча тийишли проект жарашдырылгъанды. Аны чеклеринде Майскийде онюч километр чакълы бирде таза суу баргъан бырыгъыланы жангыртырыкъдыла эм скважина ишленирикди. Андан сора да, кир суу саркъгъан ызла тартыллыкъдыла.

Котляревская элде да 600 метр тенгли бирге таза суу тартыллыкъды. Александровская станицада да суу жыйылгъан жерни къурулушу башланырыкъды.

Сагъынылгъан ишле муниципалитетле миллет проектлеге бла къырал программалагъа къатышханлары ючюн бардырыладыла. Сёз ючюн, Александровская станица былтыр «Таза суу» федерал программаны эм «Жашау журт эм шахар болум» миллет проекни себеплиги бла тогъуз километрде ичер суу барырча онг къурагъанды.

Кенгешни ахырында Татьяна Саенко сагъынылгъан социал магъаналы жумушла заманында толтурулургъа кереклесин эсгертгенди. Аланы тыйгъычсыз башларча, объектлени регистрациясын да къысха заманда ётдюрюрге буюргъанды.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Маданият хазна

Малкъар сабий адабиятны айныу жолу

Жазыу адабиятны ал жылларында сабий чыгъармаладан байбыз деп айталлыкъ тюйюл эселе да малкъар тилде окъуучула, андан арысында, совет властьны къайгъырыуу бла ол жанр кесине эслерча жол ызлагъанды. Ал кезиуледе болгъан юлгюледен сабий жырлагъа бёлляуланы. назмулагъа уа къысха айтыуланы санаргъа боллукъбуз.

2 бет

КъМР-ни 100-жыллыгъына

Билими, усталыгъы бла да махтаугъа тийишли

3 бет

Сакълыкъ

Саусузлагъа тынгылы къарарча онгла

4 бет

Майдалланы санына къошулады

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Денис Спицов а ахыр километрледе жыгъылгъанды, алай ол да «кюмюшню» алыргъа жетишгенди.

Фристайлгъа ковид бла байламлы кёп кючлю спортчуларыбыз келалмагъандыла. Отуз жылны тиширыу фристайлда хорламла болмагъанларын эсге алсагъ а, 19-жыллыкъ Анастасия Смирновагъа ышаныу алай уллу тюйюл эди. Болсада ол ючюнчю жерге чыкъгъанды, ары дери уа къыз дунияны ахыр чемпионатында хорлагъанды.

Фигурный учуудан эм къыйын, аны бла бирге уа ариу программаны Япониядан Юма Кагиями кёрюзтгенди, къаршчы спортчулагъа кесин озаргъа аз да амал къоймагъанды. Марк Кондратюкга уа эркин программасы ючюн 181,65 балл бергендиле, ол къытайлы Винсент Чжоуну, Американы келечисин да юч очкогъа озгъанды. Тиширыулада къысха программада Камила Валиева къытханды, аны ызындан келген фигуристкала 15 баллгъа артха къалгъандыла.

Трамплинден секириуде бешинчи жерде Евгений Климов, сегизинчиге уа Данил Смирнов чыкъгъандыла. Конькиледе учууда Сергей Трофимовгъа саугъалы жерге чыгъаргъа такъыйкъаны 0,4 кесеги жетмегенди, ол ачыулу тёртюнчю жерге тийишли болгъанды.

Майдал зачётда баш кюнню эрттенлигинде Россей биринчи жерде эди, алай тюшге ол болум тюрленнгенди. 7 февральда эришиуле фигурный учуудан, биатлондан, шорт-трекден, тау лыжалада бла конькиледе учууда, трамплинден секириуде, сноубордда эм фристайлда бардырылгъандыла. Россейни хорларгъа эм уллу онгу фигурный учууда болгъанды. Спортчуларыбыз – Камила Валиева, Марк Кондратюк, Анастасия Мишина, Александр Галлямов, Виктория Синицина, Никита Кацалапов – ол онгну ычхындырмагъандыла. Командалы эришиуледе ала болжалдан алгъа биринчи жерге чыкъгъандыла, аны бла экинчи «алтынны» келтиргендиле. Хоккейден тиширыу командабыз а канадачылагъа 6:1 эсеп бла къытдыргъандыла. Алай бла Россейни командасы алты майдал бла экинчи жерде орналгъанды, аны эсебинде экишер алтын, кюмюш эм доммакъ майдалла бардыла.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Маданият хазна

МАЛКЪАР САБИЙ АДАБИЯТНЫ АЙНЫУ ЖОЛУ

Жазыу адабиятны ал жыллырында сабий чыгъармаладан байбыз деп айталлыкъ тюйюл эселе да, малкъар тилде окъуучула, андан арысында, совет властьны къайгъырыуу бла ол жанр кесине эслерча жол ызлагъанды. Ал кезиуледе болгъан юлгюледен сабий жырлагъа бёлляуланы, назмулагъа уа къысха айтыуланы санаргъа боллукъбуз. Бёлляуланы этген аналаны, ынналаны атлары унутулуп, жырлары халкъ чыгъармачылыкъгъа киргендиле. Сабийлеге деп жазылгъан назмула, хапарла уа кеслерин излетгендиле.

Мёчюланы Кязимни бардыла сабийлеге аталгъан назмулары: «Бешик жыр» (1910), «Пионерлеге» (1929), «Сабий булжутуула». Баям, ол башламчылыкъ андан Отарланы Керимге кёчгенди. Керимни «Тутдула!» (1934) деген биринчи китабы сабий хапарладан къуралгъанды. Ол биринчи энчи сабий китап эди. Экинчи жыл сабийлеге деп Отарланы Саид «Биз жигитлебиз» деген китабын чыгъаргъанды. Ол жанрда аны, кёп жылла озуп, дагъыда «Шуёхлукъ» альманахда (1962) «Эгиз улакъчыкъла», «Ит бла къозучукъ» деген хапарлары басмаланнгандыла.

Къулийланы Къайсынны «Жашил жомакъчыкъ» (1963), «Танг жомагъы» (1964) деген назму китаплары сабийлеге аталадыла. «Халал гумулжукну юсюнден жомагъы» (1976) да хатерликни юсюнден айтхан сейир чыгъармады. Аны «Жорт, жорт, гылыуум!» (1986) деген повести уа сабийле, таматала да сюйген чыгъармады. Ол сабийлени юслериндан сабийлеге деп жазылгъан сейир хапарлауду. Автор анда кесини башындан ётген затланы юслериндан айтады. Сабийликни эсгериу адамгъа балхамды, жюрек дарман.

Къулийланы Хажимуса уа сабийлеге атагъан назмуларын, жомакъларын «Назмула бла жомакъла» (1967), «Жулдузчукъ» (1972) деген китапларына сыйындыргъанды. Ол дагъыда «Ким къарыулуду?» деген халкъ жомакъны назмугъа салгъанды.

Ахматланы Ахыяны чыгъармачылыгъы асламысында сабийлеге аталады. Ол кёп сабий назмуланы, «Тюлкю бла бёдене» (1961), «Жомакъла» (1961), «Хамзат батыр» (1968), «Алтын жылкъыны жомагъы» (1978) дегенча сейирлик сабий жомакъланы авторуду. Ол аланы барын да назму бла жазгъанды. «Хораз бла чычханла» деген назмусун алсакъ, сёз ючюн, аны жигитлери Чурул, Бурул деген чычханчыкъла бла хораздыла. Эринчек чычханчыкъла жумуш этип, кеслерин къыйнамай, тынч жашаргъа сюедиле. Алай а ишлемеген ашамайды деп, керти сёз барды.

Дагъыда Ахыя «Колобок» деген сабий китапны къарачай-малкъар тилге кёчюргенди,

Сабийлеге деп, кёп да, хычыуун да жазгъанладан бири Маммеланы Ибрагим болгъанды. Ол «Ана кёлю балада» (1963) деген хапарла, «Юзмезде» (1969), «Хасан бла хораз» (1980) деген назму жыйымдыкъланы, «Нарт Ёрюзмек» (1996), «Шамай къала» (1967) деген пьесаланы да авторуду. Аны бу ахыр пьесасы малкъар сахнада жети кере салыннганды.

Гитче окъуучулагъа кёп жазгъан жазыучуладан бири Жолабланы Юзейирди. Аны алагъа аталгъан бир ненча китабы чыкъгъанды: «Чирчикле» (1983), «Эртте биреу бар эди» (1983), «Насыплыла» (1991). «Тергеп бир кёр» (1998). Жазыучуну тили ангылашымлыды, суратлау амаллары энчидиле. Хар бир чыгъармасы юйретиу магъана жюрютеди.

1975 жылда Залийханланы Жанакъайыт сабийлени «Сомбреро» деген хапарла китабы бла къуурдыргъанды. Дагъыда аны «Къартла бла сабийле» (2002) деген проза китабы чыкъгъанды.

Тёппеланы Сюлемен да малкъар жазыучуланы тамата къауумларындандыла. Аны хапар китапларыны асламысы гитче окъуучулагъа аталадыла: «Уучу Зауурбек» (1959), «Жаралы зурнук» (1960), «Жомакълы кюбюрчекчик» (1968), «Къасболатлары» (1972), «Хапарла» (1982), «Къара къуш» (1996), «Эмегенледе чыкъгъанды. Ол кёп тиллеге кёчюрюлгенди, малкъарлы жашчыкъны юсюнден Германияда, Польшада, ол замандагъы Совет Союзну кёп республикаларында билгендиле. Элдар кёп жылланы «Нюр» журналда ишлеп, анда хапарлары бла къууандырып тургъанды гитче шуёхларын. Ол жыйышдырып, 1994 жылда «Нюр китабы» да чыкъгъанды. Ары автор миллет сабий поэзияны бла прозаны сайлама чыгъармаларын салгъанды.

Сабийлеге деп жазгъан таматалагъа жазгъандан къыйынды дейдиле. Нек десенг аллай чыгъарма бютюнда иги болургъа керекди. Тилни уста билген, сабийни сейирсиндирир онглары болгъан жазыучуланы араларында Текуланы Жамалны айтмай жарарыкъ тюйюлдю. Ол сабийлеге атап «Сиркиу» (1974) деген хапарла китабын жазгъанды. Аны 1984 жылда чыкъгъан «Бир эрттенликде» деген китабына да къауум сабий хапары киредиле. Ол аланы таза да сабийле сюерча жазгъанды – тили ариуду, ангылашыныулуду эм хычыуунду.

Белгили малкъар жазыучу Тёппеланы Алим, энчи китап чыгъармаса да, сабийлеге деп, кёп сейир хапар жазгъанды. Аладан бир къаууму быладыла: «Кырдык оюн», «Ким чапды? Ким тапды? Ким жыгъылды?», «Эрлен агъачда жашайды», «Топашканы жангылычы».

Толгъурланы Зейтунну «Айыуташ» повести китап болуп 1962 жылда чыкъгъанды. Бу чыгъарманы таматала, кичиле да сюйюп окъуйдула. Анда автор Уллу Ата журт урушха, ол келтирген къыйынлыкъларгъа, бушуулагъа сабийни кёз къарамын ачыкълайды. Дагъыда Зейтунну «Юч да тюлкю балачыкъ» деген жарсыулу хапары барды. Ол хапар сабийлени жандауурлукъгъа, жаныуарланы сюерге юйретеди.

Ахматланы Сафарият да сабийлеге сюйюп жазады. Аны «Неди бу?» деген китабы (1990) сабий тилни бек ариу юлгюсюнде жазылгъанды эм окъуучуну кёп табийгъат зат бла шагъырей этеди..

Мусукаланы Сакинатны да сабий назмучугъа, жомакъчыгъа санаргъа боллукъду. Ол гитче окъуучулагъа «Алтын челекчик» (1995), «Къарылгъачла» (2016) деген жомакъла, «Сёз оюнла» (2010), «Дуния алай ариуду!» (2014), «Мен сурат этеме» (2014), «Харфла» (2015), «Жылны кезиулери бла байрамла» (2016), «Мени шуёхларым» (2016) деген назму, «Нартла тургъан жерде» (2010), «Киеулюк тюлкючюк» (2016) деген пьеса китапларын атагъанды. Сакинат, кёп жылланы «Нюр» журналда ишлеп, 2008 жылда ол журналда басмаланнган юлгюлю чыгъармаладан «Нюр» китабы -2» деген жыйымдыкъны жыйышдыргъанды.

Бегийланы Абдуллах «Танг бла тенг тургъан жырчыкъ» (1989) деген назму китапны авторуду. Ол 1991 жылда А. Пушкинни жомакъларын кёчюрюп, энчи китап этип чыгъаргъанды.

1970-80-чы жыллада келген поэтлени араларында Ёлмезланы Мурадин сабийлеге кёп жазгъанладан бириди. Ол «Кишиучукъ» (1984), «Гыллыу-гыллыу гыллыуча» (1987), «Билляча» (1989), «Таш макъа бла жауун» (1993) деген назму жыйымдыкъланы авторуду. Ол жыйып, «Къарачай-малкъар элберле бла ойберле» деген китап да чыкъгъанды.

Байзуллаланы Алийни «Гудучула» (1989) деген назму бла жазылгъан жомагъы халкъ чыгъармачылыкъны сюжетин къайтарады. Аны алай ариу тил бла жазылгъаны сабийге, таматагъа да хычыуунду. Дагъыда аны сабийлеге деп, «Жин бохча» (1994) деген жомакъла китабы чыкъгъанды.

Халкъ чыгъармачылыкъны алгъанда, 1959 жылда чыкъгъан «Малкъар жомакъла, нарт сёзле, элберле» деген китапны Сотталаны Адильгерий жыйышдыргъанды. Ол китап малкъар халкъ жомакъланы биринчи томуна саналады. Экинчиси уа, «Малкъар халкъ жомакъла», Отарланы Саид жарашдырып, 1963 жылда кёргенди дунияны.

«Буруннгулу таурухла бла хапарла» (1980) деген китапны автору Улакъланы Зейтунду. Аны китапларыны арасында дагъыда «Малкъар халкъ жомакъла» (1989) бардыла. Ол устаз. тарыхчы, этнограф къадарында халкъыны сёнгмез фольклоруна уллу эс бургъанды, эшитген сейир затларын жыйып, халкъыбызны алтын хазнасына уллу къошумчулукъ этгенди.

Былайда Хаджиланы Танзиля жарашдыргъан «Къарачай-малкъар фольклор» (1997), «Къарачай-малкъар жомакъла, таурухла» (1998-2000) деген экитомлукъ эм башха китапла бла махтаныргъа боллукъбуз. Ол дагъыда «Бап-бап, баппахан» (2001), «Чуу-чуу-чуу ала» (2001) деген халкъ назму, жыр, жомакъ китапланы жыйышдырып басмалагъанды.

2012 жылда чыкъгъан «Къарачай-малкъар халкъ жомакъланы» эки томун Мусукаланы Сакинат жыйышдыргъанды.

КЕРТИЛАНЫ Сакинат.

ЕГЭ-2022

Сынауланы болжаллары тюрлендирилирге боллукъдула

Рособнадзорда билдиргенлерине тийишлиликде 2022 жылда ОГЭ-лени бла ЕГЭ-лени къачан бардырыллыкълары тохташдырылгъан низамгъа тюрлениуле этилирге да боллукъду. Ол оноу эпидемиология болумгъа тийишлиликде этилликди.

Эсигизге салайыкъ, ОГЭ-лени, ЕГЭ-лени да расписаниялары бла байламлы буйрукъгъа кёре сынаула юч кезиуню – болжалгъа дери, мурдорлу эмда къошакъ бардырыллыкъдыла. Алгъадан тохташдырылгъанына тийишлиликде Бир къырал экзаменлени мурдорлу уруму 21 мартдан 2 июльгъа дери озаргъа керекди. Тыш къыраллы инсанлагъа эмда орта профессионал билим берген программалагъа кёре окъугъанлагъа сынаула мартны сагъынылгъан кюнюнден башланырыкъдыла деп тохташдырылгъанды (ЕГЭ).

Бирсиле уа биринчи экзаменнге (география, орус литература, химия) 26 майда барлыкъдыла. Борчлу халда берилген ЕГЭ-ни – орус тилден ишни – выпускникле эки кюнню (30 бла 31 майда) жазарыкъдыла. Бу предметден экзамен ол халда (эки кюнню ичинде) 2020 жылдан ковид бла байламлы болум ючюн берилип башланнганды, ары келгенлени саулукъларына къайгъырыулукъда. Белгилегенибизча, быйыл да алай боллукъду деп тохташдырылгъанды.

Математикадан профиль даражалы борчлу ЕГЭ уа экинчи июньда боллукъду. Сагъынылгъан айны ючюнчю кюнюнде уа бу предметден сынауну аны мурдорлу (базовый) тюрлюсюн сайлагъанла берликдиле. Эсгерте кетейик, эки жылны ичинде (2020, 2021 ж.) бардырылгъан Бир къырал экзаменлени кезиуюнде математиканы сабийлеге мурдор даражалы тюрлюсюн бермезге эркин этген эдиле. Алагъа аттестатха белги жылны ичинде болдургъан жетишимлерине тийишлиликде салыннганды. Бу жол а бу предметден сынаула алгъынча, коронавирус жукъгъан ауруу жайылгъынчы кезиуге дери болгъаныча, къураллыкъларыны эмда бардырыллыкъларыны юслериндан Рособрнадзор РФ-ни Жарыкъландырыу министерствосу бла биригип, оноу этип, билдирилгенди.

Тыш къыраллы тилледен экзаменлеге юч кюн бёлюнеди. Аладан биринчисинде (14 июнь) мектеплени тауусханла бу жаны бла билимлерин жазыу ишледе кёргюзтюрюкдюле. Ызы бла эки кюнню ичинде уа (16-17 июнь) жашла бла къызла башха-башха тыш къыраллы тилледе (сайлауларына тийишлиликде) къайсы даражада эркин сёлешгенлерин («Говорение» бёлюмю) ачыкъларыкъдыла.

Белгилисича, ОГЭ-лени (мурдорлу къырал экзамен) тогъузунчу классланы тауусханла анга шагъатлыкъ этген аттестатланы алыр ючюн бередиле. Бу сынаула уа 21 апрельден 2 июльгъа дери бардырыллыкъдыла. Болжалгъа дери кезиую уа мартны белгиленнген кюнюнден башлап 17 майгъа дери боллукъду. Мурдолу уруму уа жыйырманчы майдан экинчи июльгъа дери созуллукъду. ОГЭ-лени берир ючюн къошакъ кезиу а сентябрьни бешинчисинден жыйырма тёртюнчюсюне дери белгиленнгенди.

ЕГЭ бла байламлы къошакъ кюнле уа онбиринчи апрельден экинчи июльгъа дери боллукъдула деп тохташдырылгъанды. Дагъыда Рособнадзор быйыл экзаменлени офлайн халда бардырыргъа умут этеди. Алай эсе да, белгилегенибизча, алыкъа бу тохташдырылгъан оноугъа тюрлениуле кийирилирге тюшюп къалыр деген арсарлыкъ барды. Сынауланы болжаллары тохташдырылгъан расписаниягъа кёре бардырыллыкъларына бла къаллыкъларына жангы жукъгъан ауруу бла байламлы халгъа кёре оноу этилликди. Биз а ол кезиуге болум иги жанына тюрленирине, выпускниклерибиз да ахшы жетишимлери бла, кеслеринден сора да, ата-аналарын, устазларын, барыбызны да къууандырырла деп ышанабыз.

ТРАМЛАНЫ Зухура.

Документле

Россей Федерацияны сенатору – Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини келечиси Улбашланы Магометни жашы Мухарбийни 2021 жылны кюз арты сессиясыны кезиуюнде ишини юсюнден билдириуюню юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини

БЕГИМИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти **бегим этеди**:

Россей Федерацияны сенатору – Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини келечиси **Улбашланы Магометни жашы Мухарбийни** 2021 жылны кюз арты сессиясыны кезиуюнде ишини юсюнден билдириуюн эсге алыргъа.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Председатели Т.ЕГОРОВА

Нальчик шахар, 2022 жылны 27 январы, №450-П-П

Къайгъырыу

Къыйын кезиуде – къыралдан танг себеплик

Былтыр Къабарты-Малкъарда эки жыйырмадан артыкъ предприятиягъа тутхучлукъгъа къыралдан льготалы ёнкюч берилгенди.

Аны 26 мингден аслам компания алгъанды. Алай бла 650 минг ишчи жерни сакъларгъа онг табылгъанды.

Сагъынылгъан программа бла Къабарты-Малкъарда да 43 предприятиягъа 114 миллион сомгъа льготалы ёнкюч берилгенди. Аланы жарымындан асламы ашазыкъ продукция чыгъаргъанладыла.

Жылгъа ючпроцентлик ставкасы бла берилген ёнкюч ахча пандемияны кезиуюнде иш артыкъ бармагъанда, бизнесге уллу себеплик этгенди. Банк кредитни гитче ставка бла бергенликге, аны къоранчын льгота халда къырал жапханды.

Бизни корр.

Башламчылыкъ

Мектеплени бошагъанлагъа болушур муратда

Къабарты-Малкъардан Созайланы Азиза юч жыл мындан алгъа ЕГЭ-ге хазырланыр ючюн къошакъ халда билимин ёсдюрюрге уллу къыйын салгъанын унутмайды. Аны хайырындан экзаменлени 100 баллгъа бералгъанды. Бюгюнлюкде уа жерлешибиз башха выпускниклеге тынчыракъ болур, ала тынгылы хазырланыргъа онг табар ючюн, хакъсыз энчи программа къурагъанды. Анда дерсле видео халда бардырыладыла, ол санда темаланы ангылатыугъа аслам эс бурулады. Окъутуугъа ишчи дефтерле эм конспектле да киредиле.

Азиза айтханнга кёре, ол кеси экзаменлеге видео бла бардырылгъан дерслеге къарап неда Интернетде башха бир материалла излеп хазырланыргъа кюрешгенди. Экзаменлени жетишимли бергенден сора эрттеден бери мурат этген бёлюмге юрфакгъа - киргенди. Ызы бла школчулагъа хазырланыргъа болушуп да тургъанды. Болсада юч жылны ичинде окъуучуланы тынгылы хазырларча дерсле чыкъмагъанларына жарсып, кеси проект жарашдырыргъа таукелленнгенди.

Хунерли къыз, университетде окъуун да бардыра, программаны алай къурагъанды. Алай бла ангылатыулары, юлгюлери бла естествознаниядан 84 видеодерс хазырлагъанды. Аны бла бирге хар темагъа кёре ишчи дефтерле эм конспектле да басмалагъанды. Программаны YouTube каналда табаргъа боллукъду. Созайланы Азиза, жетишими бла тохтап къалмай, мындан арысында башха предметледен да программала жарашдырыр муратлыды.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

КъМР-ни 100-ЖЫЛЛЫГЪЫНА

БИЛИМИ, УСТАЛЫГЪЫ БЛА ДА МАХТАУГЪА ТИЙИШЛИ

Чочайланы Атайны жашы Николай, СССР-ни сыйлы машиностроители, СССР-ни Граждан оборонасыны отличниги 1942 жылда 5 ноябрде Кёнделенде туугъанды. Ол атасын танырча болмагъанды, Атай 1942 жылда Уллу Ата журт урушну къаты къазауатларындан биринде жоюлгъанды. Ол жыл аны къарындашы Абдул да пленде ауушуп, аталары Кичибатыр, аны юйюрю да уллу бушуу сынагъандыла.

Маммеланы Харун бла Чочайланы Николай.

Аналары Эфендиланы Ибрагимни къызы Фатимат бла эки сабийи Зоя бла Николай сюргюнде Къыргъызстаннга тюшгендиле. Ала анда Джалалабад областьны Благовещенка элинде жашагъандыла. Фатимат философия илмуланы доктору, профессор Эфендиланы Салихни туугъан эгечи эди. Салих энди жете келген жаш эди ол заманлада. Ана-ата къарындашлары эгечлери Николайны бла Зояны не жаны бла да аягъандыла, алагъа болушхандыла. Сабийле школда иги окъугъанлары бла къуугандыргъандыла ахлуланы.

Кёчгюнчюлюкден къайтып, школну Кёнделенде бошагъанды Николай. Ол жылла бир да жарыкъ заман эдиле. Школда Эфендиланы Салих эл мюлк бригада къурап, кёнделенчи жашла бла къызла картоф ёсдюрюп, аны бла республикада кеси кибиклени ичлеринде биринчи жерге чыкъгъандыла. Заюковону къыйырында бюгюн да кесеги къалып тургъан терек бахчаны ол элли жашла, къызла бла кёнделенчиле бирге орнатхандыла. Анга «Шуёхлукъну терек бахчасы» деп аталгъан эди.

Айырмалы окъугъан Николай Волгоградда политехника институтха кирип, анда окъугъанды. Студент заманында практикагъа Сталинград танк заводха жюрюгенди. Артда Волгоград трактор завод деп, алай айтылгъанды анга. Ол анда кесини ариу къылыгъын, терен билимин да кёргюзтгени бла байламлы, окъууну бошагъынчы окъуна аны ишлерге ары алгъандыла. Кюндюз окъуп, кече анда ишлеп, анасын къыйнамазгъа кюрешгенди Николай. Къыйналгъан а эте эди Фатимат, жашын затдан керекли этмез ючюн школда тизгинликге къараучу, от этиучю болуп тургъанды.

КъМР-ни, КъЧР-ни да халкъ поэти Мокъаланы Магомет 1970-чи жыллада жазыучула къауууму бла Волгоградха баргъанларын эсгериучю эди. Ала, ол заводда болуп, Чочайланы Николайгъа тюбегенлерин да. Ол цех таматасы таулу жашны къолунда анда юч минг адам ишлегенин ёхтемлик бла айтханды.

Анасына къайгъырыу аны анда тыялмагъанды. Николай Нальчикге 1974 жылда къайтханды. Юйдегиси бери келирге унамагъанлай, къызы бла анда къалгъанды. Чочайланы Елена Волгоградда атасы окъугъан институтха кирип, аны бошагъанды. Ол, юйюр къурап, Волгоградда жашап турады. Атасын юч туудукъ бла къуугандыргъанды.

Экижыллыкъ жашы Миша бла Нальчикге къайтханлай, Николай бир кесекни Чегем районда ишлегенди. Ызы бла аны «Севкавэлектроприбор» заводха цехни таматасы этип алгъандыла. Ол бек жарашылу адам болгъаны бла байламлы ишчиле аны бек сюйгендиле. Ол заманлада мени къоншуларым болуучу Литяевла Сергей бла Лидия, Игнатьевла Александр бла Евгения, Шевчукла Александр бла Светлана аны къолунда ишлегендиле. Ала Чочайланы Николайны бла Текуланы Алексейни, ол да кёнделенчи жаш, мастер эди анда, бек махтаучу эдиле. Сау болсунла, ол ыразылыкъ сёзлени эшитгеним сайын, мени да башым кёкге жетиучю эди.

1988 жылда республиканы таматасы Тимбора Мальбахов, Москвадан В. Куликни чакъырып, аны машзаводха директор этгенди, баш инженерге уа Чочайланы Николайны сайлагъанды. Бу эки адам оюла тургъан заводну аягъы юсюне салгъандыла. Анда Николай сау оналты жылны ишлегенди. Ол заманлада заводну сыйы къалай бийикге кётюрюлгенин кёпле эслеринде тута болурла. Завод кёп къыралгъа керекли продукция чыгъарып тургъанды. Алагъа берилген планны ишчиле къатлап-къатлап толтургъандыла. Алай бла, Къытай къыралы заводну кесини бек уллу саугъасы – Бриллиант Жулдузну орденине тийишли кёргенди. Ол саугъаны ала къайда да миллетни айныууна белгили къошумчулукъ этгенлеге бередиле. Орденни Бразилияда берирге керек эдиле, алай къырал оюлуп, ол иш жартылай къалгъанды. Ол жыллада Чочайланы Николай «СССР-ни сыйлы машиностроители» деген даражалы атха тийишли болгъанды. Къабарты-Малкъарны Сыйлы грамотасы бла да саугъаланнганды. «Машзаводну жапханларында, Николай сабийча жилягъанды», – деп эсгереди аны юй бийчеси Мызыланы Исмайылны къызы Лиза.

2004 жылда Николай андан кетгенди. Солургъа уа тюшмегенди – аны Москвагъа чакъырып, Тырныауузда «Каббалкгипс» биригиуню ишин башлауну жалчытырын тилегендиле. Чочай улу ол жыл бла жарымгъа созулуп тургъан ишни юч-тёрт айгъа болдургъанды. Ол жетишими ючюн аны «Патриот» машина бла саугъалагъандыла.

Николай андан жашы Миша ауушхандан сора кетгенди. Ол бушуу аны жюрегин къалай эритгенин айтхан къыйынды. Жаланда кичи къызы Аминат къайтаргъанды аны жашаугъа. Аминатны аты «Лучшие ученики России» деген китапха киргенди. Ол, Кёнделенде школну алтын майдалгъа бошап, КъМКъУ-ну экономика бёлюмюнде окъуйду.

Николай дагъыда бир къауум жылны Шимал Кавказда Хауа болумлагъа себеплик этген аскер службаны бёлюмюнде урунгнганды. Къайда ишлесе да, аны ишин билген, муратына жетерге итиннген, аламат адамныча таныгъандыла. Ишчи нёгерлери, таматала да сыйын бирча бийикде тутхандыла.

Атасыз, киши жеринде ёсген Николай туугъан элин бир заманда да унутмагъанды. Ол, солуугъа чыкъгъанлай окъуна, Кёнделеннге къайтып, анда жашагъанды, аламат терек бахча ёсдюргенди. Ана къарындашы Эфендиланы Салих да, Николай да эллилерин бек сыйлаучу эдиле. Жарсыугъа, ол асыулу адамла пандемияны къызыу заманында дунияларын алышхандыла. Мен а, бирини атын айтсам, кёлюме бирси келе, кетгенлерине жарсый, болгъанларына къууана, жазама бу эсгерилени.

ХХ-чы ёмюр берген бар къыйынлыкъла – уруш, сюргюн учузлугъу, киши жерини татран сууу ...– аланы жюреклеринде ыз къойсала да, ала экиси да биргелерине озгъан заманны кюлюн (дауун) угъай, жылыу берген отун алыргъа керек болгъанын бир заманда унутмагъандыла.

Бюгюн элде Николайны юсюнден: «Бек иги адам эди, кимге да билегин жарашдыргъан. Ма бу уллу элде, иги бла болмаса, аны атын киши къыйыкъ сёз бла сагъынырыкъ тюйюлдю. Кёплеге болушхан да этгенди. Бирлени ишге салгъанды, башхасын окъуугъа жибергенди. Шабаканы (анасы) юйюрю бары да бирча огъурлу адамла эдиле. Сыйлары да анга кёре жюрюгенди. Колхозгъа техника жаны бла болушлукъ этгенлей тургъанды Коля», – дейдиле.

Николай жангыз эгечи Зояны сабийлери бла ёхтемленип жашагъанды. Зоя бла баш иеси Теммоланы Мухутдин алты сабий ёсдюргендиле. Аладан экиси – Самитдин бла Рашид Россей Армияда полковниклеге дери кётюрюлгендиле. Мурадин энергослужбада инженерди, къызла уа, Мариям бла Хамида, устаз, медсестра усталыкъланы сайлагъандыла. Жарсыугъа, аладан бири – Мадина, дуниясын алышханды.

Зояны ариу юйюнде жомакъ, жыр да жашайдыла. Мухутдин бла къарындашы Сагид нарт тауурхлада эндиге дери эшитмеген тизгинлени айтып, Журтубайланы Махтини къалай къуугандыргъанлары эсимдеди. Ол асыл кишиле Николайгъа къарындашлыкъ этгендиле.

Адамгъа аз керекди – тёгерегин иги адамла алсала. Алай а кёп да керекди – ол уллу хазнады!

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Бюгюн Россейде Илмуну кюнюдю

Эсин, кёлюн да бардыргъан жумушуна бере, ахшы жетишимлеге жетеди

Созайланы Иналны къызы Курданланы Жанна алимлик жолунда кёплеге сейир болгъан тинтиулени бардыра, ышаннгылы жетишимлеге жетгенди. Ол бусагъатда Къабарты-Малкъар къырал университетни «Прогрессив материалла эмда аддитив технологияла» деген арасыны полимерлени синтезлери бла байламлы бёлюмюню башчысыды эмда тамата илму къуллукъчусуду. Магистратурада иги окъугъаны эмда магъаналы илму тинтиуле бардыргъаны ючюн 2019 жылда РФ-ни Правительствосуну стипендиясына тийишлиди. Жети патентни, «Скопус» эмда «Web of Science», Q1 халкъла аралы тизмелеге кийирилген журналлада басамаланнган 50 чакълы статьяны авторуду. Андан сора да, таулу къызны статьялары ВАК-ны журналларында дайым басмаланнганлай турадыла.

Быллай илму статьяланы юсюнден толуракъ айтсагъ а, ала тыш къыраллы алимле да хайырланырча жарашдырыладыла. Жанна кюрешген тема уа бюгюнлюкде химия жаны бла илмуда суралгъан эм къыйматлы, шёндюгю жашау болумла излеген сейир да, керекли да темагъа саналады. Ол бардыргъан тинтиулени, сынауланы эсеплери, кёрюмдюлери уа конкурентлеге хар заманда да сейир болгъанлай тургъанлары да аны ючюндю.

Аны себепли алим тиширыуну сынамы не даражагъа жетгенине тыш къыраллада окъуна бу жаны бла излеуле этгенле къарагъанлай, ачыгъын айтханда уа, марагъанлай окъуна турадыла. Нек дегенде 3Д-печатьда хайырланылгъан супер конструкциялы полимерлени синтезлери бла байламлы Россейде биринчи диссертацияны жазгъан эмда къоруулагъан алим (илму башчысы химия илмуланы доктору, профессор Светлана Юрьевна Хаширова) Курданланы Жаннады (2017ж.).

Къайсы жумушда да биринчи болгъан, жол ызлагъан алай тынч болмагъанын а барыбыз да ангылайбыз, илмуда уа бютюнда. Сагъынылгъан тема бла эндиге дери бизни къыралда алим кюрешмегени, аллай тинтиуле бардырылмагъанлары ючюн а аны юсюнден тийишли литература да жокъ эди. Бу жаны бла энди атламла эте башлагъан специалист кесине керекли билдириулени интернетде, тыш къыраллы алимлени ишлеринде излегенди.

Алай эсе да, ала (алимле) тийишли информацияны бу алай болса, аны ызындан а башха затны былай тамамларгъа керекди деп, жазып, ангылатып да бармайдыла. Алимле аслам затны жашыргъанларын, ачыкъ айтып къоймагъанларын эсгертип, бюгюннгю ушакъ нёгерим хар тюрлю информацияны ёз сынауларыны хайыры бла кёрюп, тинтип, жартылай къойгъан затларын а жангыдан кесибизде, тыш къыраллы коллегаларыны да тюрлю-тюрлю оюмларын тенглешдирип ишлегенин хапарлагъанды.

Бюгюнлюкде химик къызыбыз доктор диссертациясын хазырлай турады. Бу даражада да ол биринчи болур деп ышанырчады. Нек дегенде илмуланы кадидаты атха тийишли болур ючюн, башлагъан темасын андан ары бардыра, бютюнда терен тинтиуле бла кюрешеди, проектле, разработкала жарашдырады.

Сагъынылгъан арада хазырланнган полимерлени медицинада, авиакосмос эмда къоруулау промышленностьлада, электроникада, электротехникада хайырланадыла. Беспилотник, робот-комикадзе, самолётлагъа керекле да чыгъарадыла. Этген затлары жамауатны саулугъуна, табийгъатха да заран салмазына, сёз ючюн, полимерле кюйген заманларында адам солуу алалмай къыйналмаз ючюн, ала (полимерле) тютюн этмезине къайгъырадыла.

Суперконструкциялы полимерлени эмда композитлени жарашдырыу жаны бла проект университетде 2014 жылда башланнганды. Ол жумуш химия илмуланы доктору Абдуллах Микитаевни (республикада полимер школаны къурагъанды) къыйыны, башламчылыгъы бла болгъанды.

-Ийнанырыгъа къыйын эсе да, Россейде полимерлени синтезлери бла бизни арабыз (КъМКъУ) биринчи болуп кюрешип тебирегенди. Анда ишлей, ол тема манга сейир кёрюнюп, алгъадан экология жаны бла бакалавриатны, аспирантураны да тауусханлыкъгъа, жангыдан химиядан магистратурагъа окъургъа кирген эдим,- дейди Жанна ушагъыбызны андан ары бардыра.

Ол эм уллу таулу элде -Хасанияда- тугъанды. Школну да мында айырмалы тауусуп, КъМКъУ-гъа окъургъа киргенди. Белгилегенибизча, эм алгъа ол экология ызны сайлагъан эди. Аны уллу илмугъа жолуну башламчысы уа Малкъондуланы Юсюп (химия илмуланы доктору) болгъанды. Курданланы келинлери артда химия ызны сайлап, аны бла байламлы магистратураны тауусханы да сейирди. Не бла? Ол бу предметни школда иги билген эсе да, бир кюнню да репетиторгъа бармагъанды. Сагъынылгъан окъуугъа кирир ючюн а, биягъы бу жаны бла литератураны интернетде излеп, билим да алып, бюгюнлюкде ишлеп тургъан жеринде урунургъа да алай бла келгенди. Химияны уа ол кертиси бла да сюйгени, билгени, бу ызда ангылауу, окъуулулугъу да терен болгъаны, айхай да, аны бардыргъан жумушларында, этген сынауларында, жыйышдыргъан сынамында эсленмей, ачыкъланмай къалмагъанды. Сабийчиклери Таулан бла Инара, биринчи заманда аналары бла аны ишине келип, арада бардырылгъан сынаулагъа сейирсине (бютюнда анда полимерледен этилген илляулагъа), биз да химикле боллукъбуз деп, аз кере айтмагъандыла.

Аны бла бирге уа, Жаннаны ишде кечеле бла окъуна къалыргъа тюшгенин кёре, аналарына тансыкъ боладыла. Химия процесс баргъан кезиуню, экспериментни тохтатыргъа жарамагъанын, ол алай

жангы сынау бла байламлы этилгенин да ангылайдыла.

Ишине кёлю бла берилген эмда аны багъалай да билген тиширыу юйде уа келин эмда ана болургъа кюрешеди. Къайынлары Курданланы Хусей Юсупович бла Насимат Абдул-Керимовнагъа аланы болушлукълары, ангылаулары, адамлыкъ ышанлары ючюн да ыразылыгъын айтады. Ёз ата-анасына да ыспас этеди. Анасы Ольга Семёновна, оруслу къыз, кесини юч сабийин да таулу адетде, малкъар тилге сюймекликде юйретгенди, аны бла бирге уа не тюрлю ишде да жууаплылыкъны сезерге тюшюндюргенди.

Араны ишине къайтсакъ, ол энди дуния даражагъа чыкъгъанды. Сёз ючюн, ала къурагъан конференциялагъа жюзле бла саналгъан алимле къатышыргъа деп заявка бередиле. РФ-ни Илму эмда бийик билим бериу министерствосу бла этилген келишимлерин да тынгылы тамамлагъандыла. Энди Башкъортостанны, Германияны, Узбекистанны компаниялары бла да ол ызда ишлерге деп турадыла. Дагъыда Россейли нефть эм химиялы кластерге кирирге умут этедиле. Шёндю аны санында алты айырмалы вуз барды.

Андан сора да, энди ала бюгюнлюкде 4Д-печатьха полимерлени чыгъарып башлагъанларын чертирчады. Илмуда алагъа «акъыллы полимерле» деп атагъандыла.

Дагъыда мында полиэтиленте рафталат жарашдырыллыкъды. Бу жаны бла сынаула бардырыладыла. Жанна ангылатханнга кёре, бу материал аберилени тышлагъанда (упаковка этерге) хайырланыллыкъды. Арада къуралгъан полимерле бийик температуралы иссиликге чыдамлыдыла. Башхача айтханда, от тюшюп, кюерге къоркъуу чыкъгъан кезиуледе ала алай терк къабынып къалмазлыкълары да бу материалланы ахшы ышанларындан бириди. Аллай жангычылыкъла уа таулу къызча алимлени билимлерини теренлигинден, жамауатха хайыр келтирирге талпынганларындан эмда профессионалча айныргъа итиннгенлериндени.

Мында бардырылгъан илму тинтиуле аслам кере грантлагъа тийишли бола келгенлерини себебинден араны оборудованиясы да жангыды эмда иги качествоуду. Аланы Швециядан, Германиядан, Къытайдан, бирси жерледен да огъарыда сагъынылгъан министерствону эмда Перспектив тинтиулени фондуну болушлукълары бла келтирирге онг чыкъгъанды.

Эсгерте кетейик, КъМКъУ-да быллай арада полимерлени жарашдырыу бла кюреширге бу фонд бла келишим этилгенден сора эркинлик берилгенди. Тинтиуле кеслери да РФ-ни Илму эмда бийик билим бериу министерствосуну федерал целевой программасыны чеклеринде бардырыладыла. Мында НОЦ (миллет билим бериу ара) да ачылгъанды.

Бери Россейни белгили алимлери да келедиле. Жанна биринчи кере Санкт-Петербургда болгъанында уа, анда бизнича республикада быллай жумуш тамамланнганына ийнаннган да этмегендиле. Энди уа ала уллу ышаныулукъ, хурмет бла тюбейдиле мындан баргъанлагъа эмда кеслери да сюйюп жокълайдыла аланы. Алай бла бир бирлерини сынамларына тюшюнедиле.

Айхай да, аслам жангы эксперимент бардыра, аланы амалларыны бютюн тутхучлуракъларын баямларгъа кюрешген Жаннаны аз къалады бош заманы. Ол бегирек усталыгъы бла байламлы литератураны къыйматлысын излейди эмда анда айтылгъан оюмланы тенглешдиреди. Кеси чертгенича, чыгъармачылыкъ бла окъуна кюрешеди дерчады. Эсин, кёлюн этген жумушуна толусунлай бере, ахшы жетишимлеге чыгъады. Кесини билимине ийнана эмда ышана, эрикмегенлей, жангычылыкъланы излейди.

МОКЪАЛАНЫ Зухура.

Саулукъ

Жангы медицина ара узакъгъа бармай багъылыр онг береди

Быйыл Нальчикде Сёлешиуню паталогиясы эмда нейрореабилитация ара (ЦПРИН) ачылгъанды. Ол психоневрология ауруула жаны бла регионда биринчи лицензиялы учреждениягъа саналады. Аны юсюнден а тюнене журналистле бла тюбешиуюнде бийик категориялы врач-психиатр, медицина илмуланы кандидаты Атталаны Лейля билдиргенди.

Ол айтханнга кёре, республикада психоневрология аурууладан къыйналгъан сабийлеге неда абаданлагъа къаратырча быллай профильли специалистле азлыкъ этгенлери ючюн, кёпле бирси регионлада врачладан болушлукъ излегенлери бу араны къуралырына, болуруна себеплик этгенди.

Алгъадан чертсек, арада жаланда сабийлени угъай, тамата тёлюню саулугъуна бакъгъанлары ахшы шартды. Мында, сабийлени юсюнден энчи айтсакъ, аутизмлери болгъанлагъа, башлары дайым да ауруп къыйналгъанлагъа, гидроцефалиялары эмда ДЦП-лары барлагъа, башхала алагъа энчи эс бургъанлай турурларын излегенлеге болушлукъ этедиле.

Лейля Жамаловна ангылатханнга кёре, сабий юйде ата-анасына неда школда окъутхан устазларына тынгыларгъа унамай эсе, аны бла бирге уа кесин асыры сиркиу неда тиричилик этген халда жюрюте эсе, ол ышанлагъа эс бурмай къоягъа жарамайды. Ала, адамла суннганча, аны къылыкъсызлыгъын ачыкълагъан затла тюйюлдюле. Аллай тюрлю халны эслеген хар бир адам сабийни эм алгъа неврологга элтирге тийишлиди. Ол кесини профилине кёре жукъ тапмады эсе уа, ызы бла психиатргъа барыргъа керекди.

Айхай да, бизни миллет сезимибиз башхаракъ болгъанын, быллай ызда ишлеген докторлагъа барыу жамауатыбызны тёресине алыкъа иги кирмегенин Атталаны къызлары да эсгертгенди. Алай эсе да, уллу кёллюлюк этип къоймай, заманында врачха кёрюнюрге тийишлисин къатлай, алыкъа кёзге иги эсленирча болмагъан хыянатдан къутулургъа онг чыкъгъанын да чертгенди.

Арада таматалагъа этилген болушлукъну юсюнден айтсагъ а, мында башлары аурутуп тургъанлагъа, жукъулары бузулгъанлагъа, аберини терк унута тебирегенлерине ишекликлери болгъанлагъа, солуу (хауа) жетмегенча кёрюннгенлеге, терк окъуна арыгъанларын неда арыгъанлыкъ юслеринден кетмегенин сезгенлеге, сууукъ тер басханлагъа, ахшы онгду. Нек дегенде коронавирусдан ауругъандан сора, аз ишлегенлей окъуна, терк арып къалгъанла, къоллары къалтырагъанла, арыкъланнганла, жукълаялмай неда солууларын эркин алалмай къыйналгъанла аз тюйюлдюле. Битеу да бу ышанладан къутулур онгну уа мындагъы докторла алагъа бераллыкъдыла.

Арада, андан сора да, аркъа сюеклерини араларында эт ёсгенле (грыжа) эмда анга чып тюшгенле, башлары терк-терк аурутуп неда ол къуруда тёгерек айланнганча кёрюннгенле, дайым да бир тауушну эшитгенлей окъуна, терк арып къалгъанла, къоллары къалтырагъанла, арыкъланнганла, жукълаялмай неда солууларын эркин алалмай къыйналгъанла аз тюйюлдюле. Битеу да бу ышанладан къутулур онгну уа мындагъы докторла алагъа бераллыкъдыла.

Арада, андан сора да, аркъа сюеклерини араларында эт ёсгенле (грыжа) эмда анга чып тюшгенле, башлары терк-терк аурутуп неда ол къуруда тёгерек айланнганча кёрюннгенле, дайым да бир тауушну эшитгенлей мында солуу жокъду. Ол а юйде сабийлери болгъанлагъа, ишге жюрюгенлеге да ахшы амалды.

Энчи специалистлени алып айтханда уа, арада психиатр, невролог, реабилитолог, остеопат, педиатр, психолог, логопед, дефектолог, терапевт, фониатр да бардыла. ЛФК, массаж, УЗИ этген кабинетле, лаборатория да ишлейдиле. Келгенни саулугъун игилендириуню уа врачла барысы да биригип бардырадыла, башхача айтханда уа, аны жарсыууна жаланда бир специалист къайгъырып къоймай, бирсиле да кеслерини сынамларына таянса, аруууну сылтауу неде болгъанына къарайдыла. Ол амал а адам аны жарсытхан затдан терк эмда тынгылы къутулур онгну береди.

Бюгюнлюкде ара Нальчикни Калмыков атлы орамында (235 «Б» номерли юй, «Тенгиз» атлы стоматологияны къатында) орналгъанды. Белгилегенибизча, мында ишлегенле психоневрология жаны бла сабийлеге, абаданлагъа да болушлукъларын аямазгъа хазырдыла. Сорлукълары барла уа **8(8662) 73-58-72** телефон номерге сёлеширгe боллукъдула.

Аслам заманны республикада, бирси регионлагъа барып да, бу жаны бла специалистлени кесибизге излерге тюшген къадарда, мында быллай араны ачылгъанын иги да уллу ишге санайбыз. Нек дегенде къуруда узакъ жолгъа чыгъып тургъан хар кимге да алай тынч тюйюлдю. Дагъыда, Лейля Жамаловна эсгертгенича, биз эм алгъа биреу а не айтыр деген акъылгъа, сагъышха бёлейбиз кесибизни. Бюгюнлюкде дуния да бир кесек тюрленнгенин, жашау да алай тынч болмагъанын эсге ала, бир бирибизни хурметлей, къыйналгъаннга къол узата билсек, тюз болур.

Невролог да, психолог да, ала да терапевтча, кардиологча, бирсилеча, врачладыла. Аллай болушлукъ керек адамлагъа аланы кесибизде да болгъанларын билдирип, быллай докторлагъа барыргъа ийменнгенлени сезимлерин ангылай, бютюнда заманны оздурмай, специалистге кёрюнюрча этерге жамауатны, башхача айтханда уа, барыбызны да борчубузду.

ТРАМЛАНЫ Зухура.

СПОРТ

Россейни биринчилигине атланырыкъды

Старый Оскол шахарда эркин тутушуудан Ара федерал округну биринчилиги бардырылгъанды, анда хорлагъанлагъа къырал даражалы эришиуге къатышыргъа эркинлик берилгенди.

Анда «Хасания» клубну келечиси Гергъокъланы Саид, битеу тюбешиулеринде хорлап, алтын майдал къытханды. Ол тренер Ажоланы Азаматда жарау этеди. Энди Саид Россейни биринчилинде тутушурукъду.

Эсигизге салайыкъ, былтыр Болгарияны ара шахары Софияда 16 жыллары толмагъан гёжефлени араларында эркин тутушуудан Европаны чемпионаты болгъанды. Анга Россейни жыйымдыкъ командасыны санында «Хасания» клубдан Гергъокъланы Саид бла Хасауланы Смаил къатышып, алтын майдалла бла къайтхан эдиле. Жаш, алай эсе да, сынамлы спортчу бу жол да жетишимли болуру сакъланады.

ХАБИБУЛЛАХЛАНЫ Зульфия.

Сермешлени барысында да – хорламла

Солуу кюнледе Чеченни ара шахары Грозныйде эркин тутушуудан битеукъырал турнир бардырылгъанды.

Анда «Хасания» клубубуздан жаш гёжефле – Гадийланы Малик (32кг.) бла Мызыланы Адам (30кг.) эки алтын майдал къытхандыла. Ала экиси да тёртюшер сермеш бардырып, барысын да хорламла бла бошагъандыла. Жашланы баш тренер Ажоланы Юсюп бла аны болушлукъчусу Маметланы Элияс юйретедиле.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Жерлешлерибизде – он алтын майдал

Бу кюнледе Нальчикде «Гладиатор» спорткомплексде олимпиадалы тхэквондодан «СКФО-ну Кубогу» (WTF) деген ачыкъ регионла аралы турнир ётгенди. Ары Россейни онтёрт субъектинден гёжефле къатышхандыла.

Эришиулени эсеплерине кёре Къабарты-Малкъарны гёжефлери кеслерини ауурлукъ къауумларында отуз юч майдалгъа тийишли болгъандыла, аладан онусу «алтынладыла».

Турнирде биринчи жерлеге Ахметланы Дамир (59 кг.), Элина Тхамокова (29 кг.), Диана Иванова (33 кг.), София Шалгынбаева (44 кг), Лиана Шафи (62 кг), Эльдар Тарчоков (33 кг.), Имран Гешев (41 кг.), Кантемир Бицуев (45 кг.), Пётр Кулеш (51 кг.) эм Аскер Озроков (+65 кг) чыкъгъандыла.

Къабарты-Малкъарны жыйымдыкъ командасы - биринчи Дыгъыстанны келечилери - экинчи, Къарачай-Черкесни жыйымдыгъы уа ючюнчю орунлададыла.

Спортчуланы тренерле Тикаланы Индрис, Ахметланы Амир, Беслан Хараев, Ялдар Кугхондоко, Резуан Бжеников, Виктор Ким, Станислав Хан, Кантемир бла Абдельджабар Унажоковла, Анзор Озроков, Володя Бабгоев бла Азамат Карданов юйретедиле.

Пандемия бла байламлы Кубокга къатышханланы санын азайтыргъа тюшгенди, къараучулагъа да эришиулеге келирге жарамагъанды.

ДОДУЛАНЫ Мадина.

Сакълыкъ

Саусузлагъа тынгылы къарарча онгла

Битеуроссей Халкъ фронту (ОНФ) Къабарты-Малкъарда бёлюмюню келечилери коронавирус ауруугъа жукъгъан саусузлагъа амбулаториялада медицина болушлукъ къалай берилгенин тинтгенлерини эсеплерин чыгъарып башлагъандыла. ОНФ-де айтханларыча, ала соруугъ 21 январьда бардырып тебирегендиле. Жууапла бергенле битеу тюрлю жарсыуларын туура этгендиле. Халкъ фронту келечилери республикада вакцинация терк бардырылмагъанын, алай урунуу коллективледе уа бу иш алгъын окъуна этилгенин кёргендиле. Адамла дагъыда поликлиникалада терапевтле эмда педиатрла жетишмегенлерин билдиргендиле. Ол а, бир жаны бла, медицина ишчиле кеслери да ауругъанларын кёргюзтеди.

«Къабарты-Малкъарда жукъгъан аурууладан бакъгъан больница (500 жерли) ишлерге кереклисин кёпле чертгендиле. Алай этилсе, бир-бир учреждениялада госпитальла къурамай къутулургъа боллукъ эди.

Дагъыда соруулану эсеплерине кёре, адамла прививканы эм биринчиден кеслерин эмда юйдегилерин сакъларча этгенлерин кёргенбиз – ол да къууандырады», - дегенди Битеуроссей Халкъ фронту республикада бёлюмюню штабыны келечиси Евгений Бакаев.

Саулукъ сакълау министерствону специалистлери эмда врачла айтханларына кёре, больницагъа салырны аллында саусузланы барына да коронавирус ауруугъа экспресс-тест этиледи, кесин да хакъсыз. Аны бла багъыу учреждениялагъа тышындан инфекция келирине чек салынады. Дагъыда медицина ишчилеге къошакъ халда хакъ тёленип турады, республиканы бюджетинден ахча бёлюнюп дарманла эмда экспресс-тестле сатып алыннгандыла.

Ауруу жукъгъанына ишекли болуп, кёбюсюнде къайсы телефон номерле бла сёлешгенсиз деген соруугъа онюч проценти - «122», 23 проценти – «103», 12 проценти – Бирикген ызгъа (8-800-2000-112), жыйырма проценти – регионну аллай ызына, ючден бири уа медицина организацияланы кеслерине, дегендиле.

Битеуроссей мониторинг бардырылып бошалгъандан сора ОНФ-ни экспертлери аны эсеплерин тинтип, ачыкъланнган кемчиликлени эмда не зат этилирге кереклисини юсюнден тийишли ведомстволагъа билдирликдиле.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Эсепле

Тамамланнган ишлени юслеринден – ачыкъ халда

Кёп болмай Регионнга оноу этиу жаны бла араны (ЦУР) таматасыны къуллугъун толтургъан Мадина Кадыкоева Радио России «Кабардино-Балкария» станцияны тюзюнлей эфиринде быйыл январьда этилген ишлени юслеринден билдиргенди.

Ол айтханнга кёре, бир айны ичинде ЦУР-ну специалистлери жерлешлерибизни 900-ден аслам тилеклерине къарагъандыла. Аланы кёбюсю социал къоруулау, жашау журт-коммунал мюлк, саулукъ сакълау, жолла эм къоркъуусузлукъ бла байламлы болгъандыла. Ол санда къыралда осал эпидемия болум эм жангы омикрон-штамм бла байламлы Саулукъ сакълау министерствогъа иги кесек соруу келгенди.

Эсге сала айтсакъ, кёп болмай КъМР-ни Башчысы ЦУР-ну жокълагъанда, саулукъ сакълау жаны бла этилген тилеклени бла тарыгъыуланы юслеринден да билирге излегенди. Аны бла бирге адамланы жарсыуларына терк халда эс бёлюрге кереклисин эсгертгенди.

Тюзюнлей эфирде республикада толтуруучу власть органланы бла жер-жерли самоуправление органларыны ишлерин да эсеплегендиле. Алагъа кёре рейтинг къуралады. Анга жамауатха берилген жууапла, бёлюнген заман, тынгылы толтуруу эм башха шартла кирединле.

Алай бла регион органлагъа берилген соруулану асламысы Салукъ сакълау эмда Жарыкъландырыу, илму эмда жаш тёлюню ишлери жаны бла министерстволагъады. Экинчи тизмеде КъМР-ни Транспорт эмда жол мюлк, Къурулуш эмда жашау журт –коммунал мюлк министерстволадыла. Жер-жерли самоуправление органланы юслеринден айтханда, Чегем районну администрациясы беш айны ичинде биринчи жерни алгъанлай турады. Аны ызындан Урван бла Прохладна районла барадыла.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

ПОЛИЦИЯ

КЪЫЙЫН БОЛУМГЪА ТЮШГЕНЛЕНИ АПЧЫТМАГЪАНДЫЛА

Къырал автоинспекторла саулугъу осалгъа кетген сабийни медицина учреждениягъа жетдиргендиле, дагъыда жолда къыйын болумгъа тюшген пенсиячылагъа да болушхандыла, деп билдиргендиле бизге УГИБДД-ны пресс-службасындан.

Урван райондан тиширыу жол-патруль службаны полициячылары лейтенантла Жантемир Хачемизовха бла Руслан Жемуховха ыразылыгъын билдиргенди. Сабийини аурууу къозгъалып, аны Урван районну больницасындан Нальчикге элтирге керек болгъанды, деп билдиргенди тиширыу. Алай кесини машинасы бла баласын ары терк жетдиралмазлыгъын ангылап, ол полициячыладан болушлукъ тилегенди.

Ала мычымай, ананы бла сабийни патруль машинагъа олтуртуп, аланы саулукъ сакълау учреждениягъа жетдиргендиле. Балагъа медицина болушлукъ заманында берилгенди. «Сабийими тас этерге къоркъу уллу болгъанды. Сау болсунла инспекторла, ала баламы жанын сакъларгъа болушхандыла»,-деп жазгъанды жаш ана.

Андан сора да, КъМР-де МВД-гъа жол-патруль службаны къуллукъчулары полицияны лейтенанты Тимур Шагербаевха бла сержант Али Нартоковха да келгендиле ыразылыкъ сёзле. Инспекторла Нальчикде Ленин атлы проспектде къуллукъ этген кезиуде аланы къатларында пенсиячы тохтагъанды. Ачыкъланнганыча, аны машинасыны чархы чёкгенди.

Инспекторла таматагъа чархын алышыргъа болушхандыла. Машинада эр кишини биргесине юй бийчеси да болгъанын кёрюп, аланы саулукъларын, башха болушлукъ керек болгъанын соргъандыла. Башха жарсыулары болмагъанын билгенден сора, ахшы сёзле айтып, жолгъа ашыргъандыла.

- Сау болсунла, жашла бизге бек болушхандыла. Кёп сагъыш эте турмай, чархны алышхандыла, ариу тилли, намыслы адамла. Пажиновланы юйюрлери сизге артыкъда ыразыдыла,-деп жазылыпды письмода.

Полициячыла, уа жолда къыйын болумгъа тюшгенлеге болушлукъ аланы адамлыкъ борчлары болгъанын чертип, ыспас сёзле ючюн ыразылыкъларын билдиргендиле.

УЛУТХА ИЗЛЕГЕНДИЛЕ

Чегем районда жол-патруль службаны инспекторларына ала къуллукъларын оздуруп хайырланнганларына, улутха излегенлерине эмда административ бузукълукъ этилгени бла байламлы жалгъан документ хазырлагъанларына ишекликде уголовный иш ачылгъанды. Аны юсюнден бизге РФ-ни СК-сыны КъМР-де следствие управлениясыны пресс-службасындан билдиргендиле.

Тохташдырылгъаныча, былтыр 24 сентябрьде жол-патруль службаны инспекторлары кеф водительлени ачыкълар мурат бла бардырылгъан рейдни чеклеринде Каменкада машинаны тохтатхандыла. Водительни документлерин тинтген кезиуде, полициячыла аны эсиргенине ишекли болгъандыла. Ол а медицина тинтиулени бардырмазларын, анга административ иш ачмазларын тилеп, 20 минг сом берирге айтханды. Полициячыла уа законсуз ишге угъай демегендиле.

Водительни биргесине аллай бир ачхасы болмагъаны себепли инспекторла аны жыяргъа заман бергендиле. Алай, ол сёзюне кертичи болур ючюн а, анга административ иш ачып, ахчаны келтиргенлей, аны жокъ этерге айтхандыла.

Инспекторла, протоколла хазырлап, алагъа ишеклик болмаз ючюн, а битеу этгенлерин кеслерини телефонларына видеогъа алдыргъандыла: водитель соруулагъа къаллай жуапла бергенин, документге къол салгъанын да. Ишчи болумлагъа кёре уа, аны видеорегистраторгъа алдырыргъа керек эдиле, артда ол видеону жокъ эталмаз ючюн .

Водитель право низамны сакълаучулагъа берирге айтхан ачханы жыялмагъанды.Андан сора полициячыла, эвакуаторну чакъыртып, аны машинасын сыйыргъандыла эмда энчи стоянкагъа ашыргъандыла. Ол а полициячыланы ишлерине КъМР-де МВД-ны кеси къоркъуусузлукъ бёлюмюне тарыкъгъанды.

Бу бузукълукъла бла байламлы РФ-ни Следствие комитетини Чегем районда бёлюмюню къуллукъчулары Россейни УК-сыны 286-чы статьясыны 1-чи кесегине, 30-чу статьясыны 3-чю кесегине, 290-чы статьясыны 3-чю кесегине, 303-чю статьясыны 1-чи кесегине кёре материалла ачхандыла. Жолда жюрюню къоркъуусузлугъуну инспекторлары къуллукъларын оздуруп хайырланнганлары, улутха алыргъа умут этгенлери, административ иш бла байламлы жалгъан шартла хазырлагъанлары ючюн терсленедиле.

КъМР-де Ич ишле министерстводан бизге билдиргенлерича, инспекторланы терсликлери тохташдырылса, ала законнга кёре жууапха тартыллыкъдыла эмда ич ишле органладан къысталлыкъдыла.

Басмагъа **ТИКАЛАНЫ Фатима** хазырлагъанды.

АНГЫЛАТЫУ

Жалгъан ахчаны билирча

РФ-ни Ич ишле министерствосу Россейни Банкы бла бирге жалгъан ахчаны билирге болушурукъ мадарланы тохташдыргъандыла. Аны, энчи оборудование ачыкълагъаны бла бирге, инсанла кеслери да таныргъа боллукъдула.

Бек алгъа къагъытны тинтирге керекди. Къолгъа алгъанда, къырал чыгъаргъан ахчаны, зыбырлыгъы сезилирге тийишлиди. Андан сора да, бояуу сууда эримейди, онгмайды.

Принтерде басмаланнган ахчаны кертиден айыргъан къыйын тюйюлдю. Аланы бирге салып тенглешдиргенде, битеу кемчиликле да кёрюнюп къаладыла. Алай хыйлачыла ахчаны принтерде басмаламайдыла, шёндюгю онгланы хайырланып, керти сомгъа ушагъанланы чыгъарадыла. Ол санда къырал белгилени бир- бирлерин жабышдырыргъа да юйреннгендиле. Аллай ахчаны уа аны номерин тинтип ачыкъларгъа боллукъду: ётюрюк сомлада ол къайтарылгъан этеди.

Жалгъан ахча бла хайырланнган адам уголовный жууапха тартылады. РФ-ни УК-сыны 186-чы статьясына тийишлиликде, ахчаны, багъалы къырал къагъытланы хазырлагъанла, жюрютгенле, асырагъанла, сатханла 15 жылгъа дери тутулургъа боллукъдула.

Ахча ишеклик туудургъан эсе, аны банкда тинтирге онг барды. Экспертиза бардырыр ючюн, инсанны биргесине паспорту болургъа керекди.

АБДУЛЛАХЛАНЫ Фатима хазырлагъанды.

Тинтиу

Малланы ташыуда – энчи жорукъла

Россельхознадзорну Шимал Кавказда регионла аралы управлениясы быйыл январьда Къабарты-Малкъардан башха регионлагъа кёп къалмай 430 минг бройлер тауукъ бала, он ат, 26 къой эмда эчки ташыргъа эркинлик бергендиле. Сагъынылгъан малланы бла юй къанатлыланы адамла Дагъыстаннга, Оренбург эмда Саратов областьлагъа, Краснодар эмда Ставрополь крайлагъа элтгендиле, деп билдиргендиле ведомствону пресс-службасындан.

Малланы бла юй къанатлыланы къайсы тюрлюлери да болсун – башхасы жокъду, бир региондан бирсисине элтеме дегенде, аланы къагъытларын жарашдырып, «Меркурий» системагъа жиберирге керекди. Анда аланы юслеринден хар нени да, ол санда не тюрлю болгъанларын, къайсы мюлкден чыкъгъанларын, ол мюлкде ветеринария-санитария жаны бла хал нечик болгъанын билдирирге тийишлиди. Аланы барына да сёз айтырча болмаса, Россельхознадзор тыш регионлагъа чыгъарыргъа эркинлик береди. Мюлкде неда регионда карантин кийирилип болса, къагъытла да тап жарашдырылмасала, тышына ташыугъа чек салынады.

ОМАРЛАНЫ Мурат.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редакторну орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат (баш редакторну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи – 42-63-01.
Баш редакторну орунбасарлары – 42-38-21, 40-04-82.
Жууаплы секретарь – 42-66-85.
Секретариат – 40-93-62. Корректорла – 42-63-52.

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Политика эм право – 42-24-02, 42-67-68.
Экономика – 42-66-73.
Культура – 42-66-76.
Социал ишле – 42-75-82, 40-59-18.
Курортла, туризм эм спорт – 40-39-93, 42-66-71.
Окъуучула бла байламлыкъла жюрютюу эм жазылыу – 42-37-94.
Энчи корреспондент – 42-68-72.
Операторла – 40-28-49, 42-39-65.

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди.
Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5–6 бет) кёпню алмайды.

Газет Связьны, информация технологияланы эмда асламлы коммуникацияланы ишлери жаны бла федерал надзор къуллукъну (Роскомнадзорну) Къабарты-Малкъарда управлениясында 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер —ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893

Газетни басмагъа “КъМР-Медиа” ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет “Издательство “Южный регион” ООО-ну типографиясында басмаланнганды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: 76-01-21

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни “Роспечать” акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: 42-69-34

Газет ыйыкъда юч кере чыгъады – геуюрге, орта, шабат кюнледе.

Номерге графикге кёре 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салыннганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Мусукаланы Сакинат – дежурный редактор; Кучукланы Сафият, Кетенчиланы Зульфия – жууаплы секретарьны орунбасарлары; Ахматланы Люаза(1,2-чи бетле), Геляланы Валентина (3-чю бет) Мокъаланы Зухура (4-чю бет) – корректорла.

Тиражы 1659 экз. Заказ № 219

Багъасы 10 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5

электрон почта:
elbor_50@mail.ru